

Наталя Кузьменко,

кандидат педагогічних наук,
Дніпродзержинський державний технічний університет

ОСОБИСТІСНО ОРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД В СУЧАСНОМУ НАВЧАЛЬНО-ВИХОВНОМУ ПРОЦЕСІ ВНЗ

У статті аналізується застосування особистісно орієнтованого підходу у виховному і навчальному процесах вищої школи. Визначається сутність, спрямованість, принципи особистісно орієнтованої освіти та особистісно орієнтованого підходу. В рамках зазначеного підходу у виховному процесі використовуються різні особистісно орієнтовані ситуації та форми. В навчальному процесі персональне навчальне середовище виступає особливим підходом до організації навчання згідно особистісно орієнтованого підходу.

Ключові слова: *особистісно орієнтований підхід, студент, навчально-виховний процес, персональне навчальне середовище.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Зміни, що відбуваються в нашому суспільстві, пред'являють нові вимоги до молоді, яка в недалекому майбутньому стане не тільки активним компонентом держави, але й провідною силою в його подальшому розвитку.

Вихованець будь-якого навчального закладу вбирає в себе як суть, так і форми педагогічної дії, часто авторитарні за своєю суттю і методами, і стає провідником ідеї впливу на думки і поведінку інших людей.

Дуже часто навчально-виховний процес стає все менш плідним, а його результативність все менш ефективною. Виникає необхідність принципово іншого підходу до визначення змісту освіти, а також до вироблення нових технологій навчання і розвитку особистості як школярів, так і студентів ВНЗ.

Індивідуалізація навчально-виховної роботи, як обов'язковий компонент сучасного освітнього процесу, сприяє формуванню якостей, необхідних будь-якому сучасному студенту – майбутньому конкурентоспроможному фахівцю. Ідеї індивідуалізації реалізуються різними методами і засобами, основними з яких стають використання в процесі навчання засобів інформаційно-

комунікаційних технологій (ІКТ), персонального навчального середовища, інформаційно-комунікаційного освітнього середовища.

Суттю особистісно орієнтованої освіти є система наукових знань і практичних умінь, що роблять індивідуалізуючий вплив на поведінку людини з метою її зміни. Вищезазначене і зумовлює актуальність теми дослідження.

Аналіз останніх досліджень, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Питаннями особистісно орієнтованого та діяльнісного підходів до навчання та виховання займалися І. Бех, В. Білоусова, Є. Бондаревська, О. Вишневський, Я. Гальперін, Г. Дорофєєв, О. Дубасенюк, О. Коберник, О. Савченко, Л. Петерсон, Г. Щедровицький.

Проблеми варіативного підходу при реалізації індивідуальних освітніх траєкторій учнів у своїх працях аналізували О. Александрова, В. Лоренц, А. Маскаєва, А. Хуторський. Реалізацію інформаційно-технологічної моделі навчання висвітлював Б. Стариченко. Ідеї створення та розвитку персонального навчального середовища висвітлюються у працях К. Бугайчук, Ю. Еельми, В. Кухаренка, І. Травкіна, Б. Ярмахова.

Метою статті є аналіз застосування особистісно орієнтованого підходу в сучасному навчально-виховному процесі вищої школи.

Виклад основного матеріалу дослідження. Отримання знань, однакових за об'ємом і змістом згідно єдиних програм та шаблонними методами, привчили наших студентів до підсвідомого опору діям викладача. Іншими словами, студенти психологічно не налаштовані на активну позицію брати знання, а в кращому разі поблажливо готові щось узяти та за умов, що викладач зуміє це щось їм дати, тобто зацікавить їх яким-небудь чином.

Мова не про те, що лекції та практичні заняття є нецікавими і що викладачу їх слід зробити захоплюючими і такими, що запам'ятовуються. Але будь-які дії і поведінка педагога у процесі навчання недостатні, якщо немає «зустрічного» руху. Пріоритет діяльності викладача у вирішенні даної проблеми не заперечується, але і він один не все може.

Особистісно орієнтована освіта – цілеспрямований, планомірний, безперервний, спеціально організований педагогічний процес, спрямований на розвиток і саморозвиток учня, становлення його як особистості з урахуванням індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей. [1, с. 16].

Під розвитком ми розуміємо і процес, і його відносний результат. Дана відносність виправдана, оскільки розвиток людини не повинен мати якоїсь встановленої межі. Розвиток особистості людини є форма і умова його існування

Будь-який процес, будь-який рух повинен мати певну спрямованість. Спрямованість особистісно орієнтованої освіти визначається як гуманістична, що має на увазі діяльність педагога на пізнання людини, її унікальності і неповторності, порівнюючи з моральними нормами і загальноприйнятими етичними цінностями об'єктивно позитивного характеру для суспільства в цілому.

Основним способом діяльності педагога по виконанню поставленого завдання необхідно назвати особливим чином організовану життєдіяльність особистості в різних її аспектах і обставинах. Це дозволить їй набути індивідуального і цілісного досвіду, що формує систему її переконань, тобто світогляд.

Педагог повинен організувати таку діяльність, яка б не тільки освічувала і навчала іншу людину, але й певною мірою передбачала б виникнення конфліктів і незгод з навколишнім світом і всередині самої людини. У цьому сенсі гуманістична спрямованість повністю відповідає основним завданням особистісно орієнтованої освіти – сприяти людині у визначенні ставлення до самої себе, інших людей, навколишнього світу і до своєї професійної діяльності.

І. Якіманська підкреслює, що в основі особистісно орієнтованого підходу «лежить визнання індивідуальності, самоцінності кожної людини, її розвитку не як колективного об'єкту, але, перш за все, як індивіда, наділеного своїм неповторним суб'єктивним досвідом» [2].

У зв'язку з цим важливо виділити ознаки особистісно орієнтованого підходу: організація суб'єкт-суб'єктної взаємодії; створення умов для самоактуалізації особистості; її активізація; забезпечення зовнішніх і внутрішніх мотивів учнів; отримання задоволення від вирішення навчальних завдань і завдань у співпраці з іншими суб'єктами освіти; забезпечення умов для самооцінювання, саморегуляції і самоактуалізації; перенесення акценту у функціях педагога на позицію фасилітатора [3, с. 65.].

Принципи особистісно орієнтованої освіти з погляду створення людиною своєї власної професійної (і життєвої) ідеології не випадково покояться на положеннях, що неможливо досягти гармонії із зовнішнім світом, заздалегідь не домовившись із самим собою. І договір цей повинен бути вигідний як самій людині, так і суспільству, з яким він взаємодіє.

Застосування особистісно орієнтованого підходу має місце як у виховній, так і в навчальній роботі закладів вищої освіти. Порівняймо використання досліджуваного підходу у виховному та навчальному процесах протягом отримання освіти.

І. Бех підходить до розв'язання проблеми формування особистості, виходячи з основної ідеї виховання – особистісно орієнтованого підходу. Учений пропонує втілювати гуманістичні положення щодо особистісного зростання й формування самоствердження людини. Зокрема він обґрунтовує становлення моральних властивостей особистості, пропонуючи при цьому генетичний розгляд від виникнення моральної властивості (першооснови) до її кінцевої форми (вищого рівня сформованості). При цьому становлення моральної якості особистості, за теорією І. Беха, обов'язково пов'язується з «виховною ситуацією», яка, у свою чергу, «конструює певну одиницю моральної культури суспільства, що повинна стати компонентом внутрішнього світу зростаючої особистості, яка передбачає повноцінну реалізацію соціального механізму вростання дитини в культуру» [4, с. 77].

Особистісно орієнтована парадигма здійснює вплив на виховання особистості через практичні підходи. Вона в наш час іще не стала єдиною

науковою концепцією, оскільки складається з напрямків, що базуються на експериментально перевірених ідеях їхніх авторів. Дослідження цієї теорії в загальнометодологічному плані та її культурно-історичне і діяльнісне підґрунтя були визначені й охарактеризовані у наукових працях І. Беха, Є. Бондаревської, Л. Виготського, Б. Ельконіна, О. Киричук, Г. Щедровицького.

У працях І. Беха та Є. Бондаревської описаний цілісний розвиток студента, для якого потрібен певний освітній простір, що дає йому можливість самореалізації та вільного вибору. Можливість реалізації такого розвитку ефективно здійснюватиметься в умовах наявності позитивної атмосфери у психологічному кліматі колективу.

В умовах розвитку педагогіки значну увагу учених привертає педагогіка співробітництва. Вона становить, що співробітництво не є самоціллю, а налагоджується для того, щоб студент набув знань і засобів діяльності, досвіду спілкування й соціальної активності.

Створення ситуації педагогічного успіху має зв'язок з гуманізацією навчально-виховного процесу і активно впливає на формування особистості. Згідно з нею, особистість вихованця повинна стати суб'єктом навчання і виховання, викладачам слід усвідомити, що вихованець не виконує роль слухняної ляльки, а є активним індивідом, на який можна впливати лише за його власним бажанням, треба переорієнтувати систему навчання і виховання за вимогою на самонавчання [5].

Важливим завданням, яке мають розв'язати викладачі, є створення ситуації успіху та комфортної атмосфери. Організувати таку ситуацію і атмосферу у вищому навчальному закладі можна, використовуючи диференційовані завдання, які відповідають індивідуальним особливостям студентів, наданням можливості вирішення завдань різними способами, використанням різних форм роботи, допомагаючи студентам.

У виховному процесі ВНЗ варто створювати такі особистісно орієнтовані ситуації, для пошуку оптимального виходу з яких активізувалися б особистісні якості студентів. Сприймаючи інформацію, студент шукає сенс, обирає творчий

варіант розв'язання проблеми, прогнозує результати. Особистісно орієнтована освіта передбачає використання у виховному процесі різних видів ситуацій. Така освіта, на думку Є. Бондаревської, забезпечує особистісно-смісловий розвиток студентів, зберігає їх індивідуальність, стимулює до самозміни й культурного саморозвитку. Основна увага особистісно орієнтованої освіти спрямована не на знання як такі, а на особистісні смисли навчання, не на окремі вміння, а на індивідуальні особливості й життєвий досвід особистості, не на обсяг знань і кількість засвоєної інформації, а на цілісний розвиток, саморозвиток і особистісне зростання майбутнього фахівця [6].

Здійснюючи індивідуальну особистісно орієнтовану виховну роботу, можна використовувати наступні форм: індивідуальне консультування викладачами студентів з питань організації навчально-пізнавальної діяльності вишу; розробка індивідуалізованих програм професійного становлення і розвитку студента; робота в складі невеликих тимчасових ініціативних груп по реалізації конкретних творчих проєктів (наукових, технічних, в сфері мистецтва і т. д.); індивідуальна науково-дослідна робота студентів під керівництвом викладачів; робота студентів в рамках різних навчальних практик.

Дотримуючись позицій діяльнісного та особистісно орієнтованого підходів до навчання, варіативного підходу при реалізації індивідуальних освітніх траєкторій, ідей реалізації інформаційно-технологічної моделі навчання (Б. Є. Стариченко) слід відмітити важливу властивість персонального навчального середовища – його адаптованість під індивідуальні особливості певного студента і можливість управління ним власною пізнавальною діяльністю і самим середовищем навчання.

Персональне навчальне середовище – це сукупність ресурсів, потрібних людині для того, щоб знайти відповіді на різноманітні питання, створити потрібний контекст для навчання і проілюструвати досліджувані процеси. Таким чином персональне середовище навчання – це не конкретний додаток або служба, а особливий підхід до реалізації навчання [7].

Американські спеціалісти асоціації «Educause» визначають персональне навчальне середовище як інструменти, спільноти та послуги, які складають освітні платформи учнів з метою спрямування власного навчання та досягнення освітніх цілей. Персональне навчальне середовище – результат розвитку web 2.0 та його впливу на освітній процес [8].

Значимість персонального навчального середовища проявляється більшою мірою в процесі реалізації сучасних освітніх моделей і технологій в рамках навчання.

В організації навчання проявляється асинхронність. В традиційному форматі аудиторного навчання асинхронність реалізується через спеціально організовану самостійну діяльність із виконання індивідуальних навчальних і пізнавальних завдань. Асинхронність при дистанційному навчанні (організації самонавчання) виявляється в реалізації освітніх маршрутів в будь-який зручний для студента час. При цьому, будучи асинхронним за часом, в дистанційному навчанні (самонавчанні) важко реалізується індивідуалізація змісту і методів навчання. Тому необхідні додаткові інструментальні засоби (ресурси, системи педагогічного призначення) для її реалізації. Такий інструментарій може надати створене студентом персональне навчальне середовище.

Навчально-методичний комплекс з індивідуально орієнтованими навчальними і пізнавальними завданнями розташований на певному сайті дисциплін (система управління навчальним контентом). Інструментарій, зовнішні інформаційні ресурси для виконання завдань студент вибирає самостійно відповідно до обраних завдань [9].

Висновки. Головним принципом особистісно орієнтованої педагогіки є реальне визнання цінності, неповторності, цілісності особистості людини, її права на вільний розвиток і прояв своїх здібностей у суспільстві. Застосування досліджуваного підходу має місце і у виховному, і в навчальному процесах, не зменшуючи своєї ваги в жодному з них.

Процес отримання освіти стає більш особистісно орієнтованим, де центральною фігурою є особистість студента, а роль викладача зводиться до

визначення основних орієнтирів у потоці інформації. Однобічна передача інформації в навчально-виховному процесі вже не актуальна. Стиль життя молоді зумовлює їх прагнення спілкуватися, створювати інформацію або окремі навчальні ресурси. Можна зробити висновок про педагогічну доцільність використання, окрім традиційних засобів індивідуалізації навчально-виховного процесу, персонального навчального середовища студентів для формування самопізнання, самоконтролю, самодіагностики, самоврядування, самоорганізації, самореалізації, конструюючи і реалізуючи сучасні моделі освітнього процесу, визначаючи значимий структурний елемент в предметі сучасних педагогічних досліджень.

Перспективи подальших розвідок у даному напрямку. Перспективами подальших наукових розвідок є дослідження реалізації сучасних освітніх моделей і технологій навчання дотримуючись позиції особистісно орієнтованого підходу.

Список використаної літератури

1. Дубасенюк, О. А. Професійна педагогічна освіта: особистісно орієнтований підхід : монографія / за ред. О. А. Дубасенюк. – Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2012 – 436 с.
2. Якиманская, И. С. Разработка технологии личностно-ориентированного обучения / Якиманская И. С. // Вопросы психологии. – 1995. – № 2. – 1995. – С. 9.
3. Качалова, Л. П. Личностно-ориентированный подход в образовании: педагогика личности. Пособие к спецк. / Л. П. Качалова, Д. В. Качалов., А. В. Качалов; Шадринск : Изд-во «Шадринский дом печати», 2007.– 82 с.
4. Бех, І. Д. Особистісно зорієнтоване виховання : наук.-метод. посіб. / Іван Дмитрович Бех. – К. : ІЗМН, 1998. – 204 с.
5. Белкин, А. С. Основы возрастной педагогики : учеб. пособие для студентов высш. пед. учеб. заведений / Август Соломонович Белкин. – М. : Академия, 2000. – 192 с.
6. Бойко, А. М. Оновлена парадигма виховання: шляхи реалізації : навчальний посібник / Алла Микитівна Бойко. – К. : ІЗМН, 1996. – 232 с.

7. Персональная среда обучения – PLE [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.smart-edu.com/index.php/distantcionnoe-obuchenie/personalnaya-sreda-obucheniya-ple.html>

8. 7 Things you should know about PLE's [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://net.educause.edu/ir/library/pdf/ELI7049.pdf>

9. Слепухин, А. В. Использование персональной образовательной среды в процессе индивидуализации смешанного обучения студентов / Александр Владимирович Слепухин // Педагогическое образование в России. – 2014.– № 11.– С.195-205.

Рецензент – доктор педагогических наук, профессор Кримова Т.В.

Статья надійшла до редакції 25.08.2016

Кузьменко Н. В. Личностно ориентированный подход в современном учебно-воспитательном процессе ВУЗа

В статье анализируется применение личностно ориентированного подхода в воспитательном и учебном процессах высшей школы. Определяется суть, направленность, принципы личностно ориентированного образования и личностно ориентированного подхода. В рамках указанного подхода в воспитательном процессе используются разные личностно ориентированные ситуации и формы. В учебном процессе персональная образовательная среда выступает в качестве особого подхода к организации обучения согласно личностно ориентированному подходу.

Ключевые слова: личностно ориентированный подход, студент, учебно-воспитательный процесс, персональная образовательная среда.

Kuzmenko N. Personal oriented approach in modern teaching and educational process of higher educational establishment

The article analyzes the use of personal oriented approach in teaching and educational process of higher school.

Individualization of teaching and educational work as a mandatory component of modern education process promotes the formation of qualities needed to any modern students - future competitive professional. Ideas of individualization are implemented with different methods and means, among which the main ones are the use of information and communication technologies, personal learning environment, information and communication environment in teaching.

The essence of the personal oriented education is a system of scientific knowledge and practical skills that make individualized influence on human behavior for the purpose to change it. The mentioned above determines the actuality of research topic.

Fundamentally the personal oriented approach is the recognition of personality, self-worth of each person, his development as not a collective object, but

as an individual endowed with his unique subjective experience. It should be created such personal-oriented situations to find out the best way out of which the personal qualities of students would activate in the educational process of a university. The forms of educational work are: the development of individualized programs of professional student's development; the work in temporary small action groups to implement specific creative projects; individual research work for guidance of teachers.

Following the attitude of activity and personal oriented approaches to learning it should be noted an important property of a personal learning environment - its adaptability to individual features of a particular student and the ability to manage his own cognitive activity and the learning environment. The importance of personal learning environment is more evident in the implementation of modern educational models and technologies during studying. In traditional format of class learning an asynchrony is realized through specially organized independent activity with fulfilment of individual educational and cognitive tasks. In self-teaching it is difficult to implement the individualization of content and methods of teaching, so you may need additional tools (resources, teacher appointment systems) for its fulfillment. Such tools can be provided with a student created personal learning environment.

The application of the investigated approach takes place in educational and teaching process without reducing their common importance.

The process of education becomes more personally oriented, where the central figure is the student personality and the teacher's role is reduced to the determination of main reference points in the flow of information.

It can be concluded that it is pedagogically reasonable to use students personal learning environment to form self-knowledge, self-control, self-diagnosis, selforganisation, selfrealization by designing and implementing advanced models of educational process in addition to traditional means of individualization of educational process.

Keywords: *personal oriented approach, student, teaching and educational process, personal learning environment.*